

Ганна Бородай,

аспірантка кафедри конституційного
та адміністративного права
Класичного приватного університету

УДК 342.51;351.84

***Аналіз повноважень
Пенсійного фонду України щодо збору
та обліку єдиного внеску***

Сьогодні в Україні запроваджено чотири види загальнообов'язкового державного соціального страхування: пенсійне страхування, страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням; страхування на випадок безробіття; страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності.

З 1 січня 2011 р. набрав чинності Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 № 2464-IV (далі – Закон України № 2464-IV) [1]. Цей Закон визначає правові та організаційні засади забезпечення збору та обліку єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, умови й порядок його нарахування і сплати та повноваження органу, що здійснює його збір та ведення обліку. Закон України № 2464-IV дає можливість

підвищити ефективність роботи фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування через запровадження в Україні єдиної системи збору страхових внесків, обліку та контролю за повнотою і своєчасністю їх сплати, а також єдиної інформаційної системи платників страхових внесків і застрахованих осіб. Цим законом передбачено певні реформування щодо повноважень Пенсійного фонду України, а також внесено докорінні зміни в систему соціального страхування взагалі та діяльність фондів соціального страхування.

Вивченню проблем соціального захисту населення та системи пенсійного забезпечення присвятили свої праці такі вчені та науковці: І. С. Бондарук [2, с. 174–177], Т. О. Деркач [3, с. 344–348], О. Зайчук [4, с. 49–52], Н. Коробенко [5, с. 111–114], В. В. Маліков [6, с. 163–168] та ін. Утім, незважаючи на широкий спектр досліджуваних проблем, положення Закону

України від 08.07.2010 № 2464-IV в частині повноважень Пенсійного фонду України в науковій думці ще не висвітлювалися.

Підсумовуючи викладене, доходимо повноти усвідомлення актуальності цієї теми дослідження.

Основною метою статті є аналіз повноважень Пенсійного фонду України щодо збору та обліку єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Реалізація вказаної мети здійснюється через дослідження норм Закону України № 2464-IV у трьох аспектах, а саме:

- повноваження Пенсійного фонду України щодо збору та обліку єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;

- удосконалення нормативно-правової основи діяльності Пенсійного фонду України;

- перерозподіл функцій між фондами в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Передовсім необхідно зазначити, що основні права та обов'язки Пенсійного фонду України та його органів, їхні функції та порядок реалізації відповідних повноважень врегульовано в Положенні про Пенсійний фонд України, затвердженому Указом Президента України від 01.03.2001 № 121/2001 [7]. Цей документ є базовим нормативно-правовим актом, що встановлює коло повноважень та функціональних обов'язків Пенсійного фонду як центрального органу виконавчої влади. Із прийняттям Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 № 2464-IV суттєво розширилося коло повноважень Пенсійного фонду України. Тож окрім завдань і функцій, зазначених у пунктах 3 та 4 Положення про Пенсійний фонд України, ст. 12 Закону України № 2464-IV визначає нові повноваження Пенсійного фонду України щодо збору та обліку єдиного

внеску. Так, відповідно до ч. 1 ст. 12 Закону України № 2464-IV завданнями Пенсійного фонду є забезпечення збору єдиного внеску, ведення обліку надходжень від його сплати та здійснення контролю за сплатою єдиного внеску. Частина 2 ст. 12 Закону України № 2464-IV визначає такі функції Пенсійного фонду:

- аналіз та, спільно з фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування, прогнозування надходження коштів від сплати єдиного внеску;

- забезпечення збору та ведення обліку надходжень від сплати єдиного внеску;

- контроль за додержанням законодавства про збір та ведення обліку єдиного внеску, правильністю нарахування, обчислення, повнотою і своєчасністю сплати єдиного внеску;

- встановлення форм, строків і порядку прийняття та обробки звітності, зокрема в електронній формі, від платників щодо нарахування, обчислення та сплати єдиного внеску;

- формування та ведення Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування, здійснення заходів щодо забезпечення доступу до даних Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування відповідно до цього Закону;

- підготовка звітності, передбаченої цим Законом;

- взаємодія в установленому законодавством порядку з Державним казначейством України, міністерствами, іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами і організаціями та фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування;

- узагальнення практики застосування законодавства про збір та ведення обліку єдиного внеску і подання центральному органу виконавчої влади

у сфері праці та соціальної політики пропозиції щодо його вдосконалення;

– надання роз'яснень з питань застосування законодавства про збір та ведення обліку єдиного внеску;

– здійснення інших функцій, передбачених законодавством.

Абсолютним нововведенням є запровадження Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування – організаційно-технічної системи, призначеної для накопичення, зберігання та використання інформації про збір та ведення обліку єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, його платників і застрахованих осіб, що складається з реєстру страхувальників і реєстру застрахованих осіб.

Сплата єдиного внеску здійснюється на рахунки Пенсійного фонду, відкриті в органах Державного казначейства України, та автоматично перераховується на централізовані рахунки фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, відповідно до визначених Законом пропорцій згідно з 67 класами професійного ризику виробництва з урахуванням видів їхньої економічної діяльності (КВЕДів). Це безумовно свідчить про підвищення ефективності взаємодії Пенсійного фонду з Державним казначейством України, підприємствами, установами і організаціями та фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Також слід відзначити позитивні зміни і для роботодавців – платників єдиного соціального внеску. Це – зменшення навантаження адміністративного фінансування для роботодавців і спрощення механізмів формування страхових коштів, а відповідно і вдосконалення системи збору страхових внесків. Тобто якщо раніше платник сплачував внески до чотирьох фондів, то тепер він сплачує лише єдиний соціальний внесок до Пенсійного фонду України. Відтепер один орган реєст-

рує платників, приймає звітність і контролює своєчасність сплати внесків, проводить перевірки.

Зазначені вище якісні зміни повноважень Пенсійного фонду свідчать про зростання його ролі як фіскально-контрольного державного органу в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування.

У зв'язку зі змінами щодо повноважень Пенсійного фонду відповідно до Закону України № 2464-IV, Указом Президента від 06.04.2011 № 384/2011 [8] було затверджено і нове Положення про Пенсійний фонд України (відповідно Положення про Пенсійний фонд України, затверджене Указом Президента від 01.03.2001 № 121/2001, втратило чинність). Відповідно до п. 3 Положення про Пенсійний фонд України основними завданнями Пенсійного фонду України є:

– реалізація державної політики з питань пенсійного забезпечення та збору, ведення обліку надходжень від сплати єдиного внеску;

– внесення пропозицій Міністру щодо формування державної політики з питань пенсійного забезпечення та збору, ведення обліку надходжень від сплати єдиного внеску;

– керівництво та управління солідарною системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

– призначення (перерахунок) пенсій, щомісячного довічного грошового утримання суддям у відставці та підготовка документів для їх виплати;

– забезпечення своєчасного і в повному обсязі фінансування та виплати пенсій, допомоги на поховання, інших виплат, які згідно із законодавством здійснюються за рахунок коштів Пенсійного фонду України та інших джерел, визначених законодавством;

– ефективне та цільове використання коштів, удосконалення методів фінансового планування, звітності

та системи контролю за витрачанням коштів;

– забезпечення збору, ведення обліку надходжень від сплати єдиного внеску, інших коштів відповідно до законодавства та здійснення контролю за їх сплатою;

– виконання інших завдань, визначених законами України та покладених на Пенсійний фонд України Президентом України.

Згідно з п. 4 Положення про Пенсійний фонд України відповідно до покладених на нього завдань:

1) вивчає та аналізує ситуацію у сфері пенсійного забезпечення, забезпечує проведення щорічних актуарних розрахунків фінансового стану системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

2) розробляє проект бюджету Пенсійного фонду України, складає звіт про його виконання та подає їх у встановленому порядку Міністру для внесення на розгляд Кабінету Міністрів України, здійснює ефективний розподіл фінансових ресурсів для пенсійного забезпечення;

3) організовує роботу з формування, автоматизованого оброблення інформації в системі Пенсійного фонду України та веде Державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування;

4) здійснює заходи щодо забезпечення доступу до даних Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування;

5) організовує, координує та контролює роботу головних управлінь Пенсійного фонду України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, управлінь у районах, містах і районах у містах (далі – територіальні органи) щодо:

– забезпечення додержання підприємствами, установами, організаціями та громадянами актів законодавства про пенсійне забезпечення і законодавства про збір та ведення обліку єдиного внеску;

– повного і своєчасного обліку платників єдиного внеску;

– забезпечення збору та ведення обліку надходжень від сплати єдиного внеску, інших коштів відповідно до законодавства;

– здійснення контролю за додержанням законодавства про збір та ведення обліку єдиного внеску, про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, правильністю нарахування, обчислення, повнотою і своєчасністю сплати єдиного внеску, страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (далі – страхові внески) та інших платежів, призначенням (перерахунком) і виплатою пенсій, щомісячного довічного грошового утримання суддям у відставці та іншими виплатами, які згідно із законодавством здійснюються за рахунок коштів Пенсійного фонду України, інших джерел, визначених законодавством;

– стягнення у передбаченому законодавством порядку своєчасно не нарахованих та/або не сплачених сум єдиного внеску, страхових внесків та інших платежів;

– застосовування фінансових санкцій, передбачених законом;

– призначення (перерахунку) і виплати пенсій та щомісячного довічного грошового утримання суддям у відставці;

– забезпечення своєчасного і в повному обсязі фінансування та виплати пенсій, допомоги на поховання та інших виплат, які згідно із законодавством здійснюються за рахунок коштів Пенсійного фонду України та інших джерел, визначених законодавством;

– обліку коштів Пенсійного фонду України, ведення статистичної та бухгалтерської звітності;

– надання страхувальникам та застрахованим особам інформації, визначеної законодавством;

б) забезпечує проведення конкурсного відбору банків, які здійснюють виплату та доставку пенсій;

7) вживає відповідно до законодавства та міжнародних договорів України заходів до переказування пенсій громадянам, які виїхали на постійне місце проживання за кордон, та виплати пенсій пенсіонерам іноземних держав, які постійно проживають в Україні;

8) здійснює у межах своїх повноважень контроль за цільовим використанням коштів Пенсійного фонду України, інших коштів, призначених для виплати пенсій та щомісячного довічного грошового утримання суддям у відставці;

9) аналізує та разом із фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування прогнозує надходження коштів від сплати єдиного внеску;

10) подає в установленому законодавством порядку Міністерству пропозиції щодо зміни розміру єдиного внеску та щодо розподілу коштів від його сплати, що спрямовуються на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування;

11) дає роз'яснення з питань застосування законодавства про збір та ведення обліку єдиного внеску та разом із Міністерством – з питань призначення, перерахунку та виплати пенсій;

12) встановлює і підтримує міжнародні зв'язки з міжнародними організаціями, за погодженням із Міністром укладає угоди з відповідними органами іноземних держав про співробітництво у сфері пенсійного забезпечення та з інших питань, що належать до компетенції Пенсійного фонду України;

13) організовує професійну підготовку та підвищення кваліфікації працівників Пенсійного фонду України, узагальнює та поширює прогресивні форми і методи роботи;

14) вносить пропозиції Міністерству та іншим центральним органам виконавчої влади щодо розроблення прогнозних показників економічного і соціального розвитку України та

проекту Державного бюджету України;

15) проводить у межах своїх повноважень інформаційно-роз'яснювальну роботу серед населення;

16) готує звітність, передбачену законодавством;

17) здійснює інші повноваження, визначені законами України та покладені на Пенсійний фонд України Президентом України.

Отже, прийняття Закону України № 2464-IV дало поштовх для затвердження нового Положення про Пенсійний фонд України, а також прийняття близько 20 підзаконних нормативно-правових актів (Порядки, Положення, Інструкції). Це свідчить про вдосконалення нормативно-правової основи діяльності Пенсійного фонду України.

Іншим важливим аспектом щодо розширення кола повноважень Пенсійного фонду України є перерозподіл функцій між фондами в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування. Насамперед зазначмо, що відповідно до ст. 4 Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14.01.1998 № 16/98-ВР [9] в Україні існують такі види загальнообов'язкового державного соціального страхування: пенсійне страхування; страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням; страхування на випадок безробіття; страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності; медичне страхування.

На виконання Основ та відповідно до п'яти видів загальнообов'язкового державного соціального страхування Верховною Радою України було прийнято такі закони України: «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 № 1058-IV [10]; «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування

у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням» від 18.01.2001 № 2240-III [11]; «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 02.03.2000 № 1533-III [12]; «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 23.09.1999 № 1105-XIV [13]; розроблено проект Закону України «Про загальнообов'язкове державне медичне страхування».

Відповідно до зазначених нормативно-правових актів в Україні функціонують такі фонди соціального страхування: Пенсійний фонд України; Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності; Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття; Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.

Для кожного фонду законодавцем визначено принципи діяльності, завдання та функції, права та обов'язки, порядок збору страхових внесків і порядок виплати допомоги за настання передбачених законодавством страхових випадків. Серед функцій кожного з фондів можна вирізнити функції збору та функції виплати. Функція збору означає облік надходження, контроль за нарахуванням і сплатою страхових внесків роботодавців і застрахованих осіб. Функція виплати – це виплата пенсії або матеріальної допомоги застрахованій особі в разі настання страхового випадку в умовах та порядку, визначених законодавством.

Необхідно зазначити, що Законом України № 2464-IV введено нове поняття в системі соціального страхування – єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування – консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб і членів їхніх сімей на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування. Це означає, що страхові внески до фондів соціального страхування з уведенням у дію зазначеного Закону об'єднуються в єдиний внесок, збір та облік надходжень якого здійснює Пенсійний фонд України. Тож функція збору від фондів соціального страхування повністю переходить до Пенсійного фонду, а функції виплати залишаються за кожним із фондів і здійснюються згідно з принципами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Можна дійти висновку, що Закон України № 2464-IV змінив ідеологію та систему загальнообов'язкового державного соціального страхування. Аналіз повноважень Пенсійного фонду України щодо збору та обліку єдиного внеску згідно з Законом України № 2464-IV свідчить про якісне розширення кола повноважень Пенсійного фонду, вдосконалення нормативно-правової основи його діяльності, зростання його ролі в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08.07.2010 № 2464-IV [Електронний ресурс] //

Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2464-17>. Дата доступу: 17.09.2011

2. *Бондарук І. С.* Теоретичні основи та принципи системи пенсійного забезпечення / І. С. Бондарук // *Формування ринкових відносин в Україні*. – 2009. – № 3 (94). – С. 174–177.

3. *Деркач Т. О.* Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування – складова системи обов'язкового соціального страхування / Т. О. Деркач // *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. – 2006. – № 5. – С. 344–348.

4. *Зайчук О.* Правові засади діяльності Пенсійного фонду України / О. Зайчук // *Право України*. – 2004. – № 8. – С. 49–52.

5. *Коробенко Н.* Пенсійні правовідносини у солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування: поняття та особливості / Н. Коробенко // *Підприємництво, господарство і право*. – 2007. – № 7. – С. 111–114.

6. *Маліков В. В.* Сучасні проблеми соціального захисту населення в Україні / В. В. Маліков // *Менеджер. Вісник Донецького державного університету управління*. – 2010. – № 4. – С. 163–168.

7. *Про Положення про Пенсійний фонд України: Указ Президента України від 01.03.2001 № 121/2001* [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=121%2F2001>. Дата доступу: 17.09.2011.

8. *Про Положення про Пенсійний фонд України: Указ Президента України від 06.04.2011 № 384/2011* [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=384%2F2011>. Дата доступу: 17.09.2011.

9. *Основи законодавства України Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, прийняті Верховною Радою України від 14.01.1998 № 16/98-ВР* // *Відомості Верховної Ради України*. – 1998. – № 23. – С. 121.

10. *Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV* // *Відомості Верховної Ради України*. – 2003. – № 49–51. – С. 376.

11. *Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням: Закон України від 18.01.2001 № 2240-III* // *Відомості Верховної Ради України*. – 2001. – № 14. – С. 71.

12. *Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03.2000 № 1533-III* // *Відомості Верховної Ради України*. – 2000. – № 22. – С. 171.

13. *Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності: Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV* // *Відомості Верховної Ради України*. – 1999. – № 46–47. – С. 403.

Бородай Г. О. Аналіз повноважень Пенсійного фонду України щодо збору та обліку єдиного внеску

У статті проведено дослідження повноважень Пенсійного фонду України щодо збору та обліку єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, здійснено аналіз функцій фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Ключові слова: Пенсійний фонд України, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Бородай А. О. Анализ полномочий Пенсионного фонда Украины в сфере сбора и учета единого взноса

В статье исследованы полномочия Пенсионного фонда Украины в сфере сбора и учета единого взноса на общеобязательное государственное социальное страхование, проведен анализ функций фондов общеобязательного государственного социального страхования.

Ключевые слова: Пенсионный фонд Украины, общеобязательное государственное социальное страхование, единый взнос на общеобязательное государственное социальное страхование.

Boroday G. Analysis of the Ukrainian pension fund's plenary powers in the sphere of collection and account of the payment

In the article the research of the Ukrainian pension fund's plenary powers in the sphere of collection and account of the payment on obligatory state social insurance is made, the functions of the funds of obligatory state social insurance is analyzed.

Key words: the Ukrainian pension fund, obligatory state social insurance, the payment on obligatory state social insurance.